ЕКСПЕРТЪТ ГОВОРИ

Предимствата на арбитражния съд и иновацията дигитален арбитраж
(интервю с проф. Таня Йосифова и проф. Георги Димитров за бюлетина на офис комплексите „Мегапарк“ и „Полиграфия“)

Снимка Таня Йосифова
Проф. Таня Йосифова е председател на Арбитражния съд при Българската стопанска камара, дългогодишен арбитър и адвокат. Тя е професор по гражданско и семейно право в Юридическия факултет на УНСС. Автор е на три монографии в областта на гражданското и търговското право, становища до Конституционния съд и Върховния касационен съд, лектор в семинари, посветени на актуални въпроси в областта на правото на информационните технологии.

Снимка Георги Димитров
Проф. д-р Георги Димитров е световно признат като един от водещите експерти и консултанти във всички области на правото, свързани с технологиите. Той е професор по право на информационните технологии, собственик на „Евротръст технолъджис“ АД, управляващ съдружник в адвокатско дружество „Димитров, Петров и Ко.“, учредител и председател на Фондация „Право и интернет“. От 2022 г. проф. д-р Георги Димитров е член на колегията на международните арбитри към Арбитражния съд при Българската стопанска камара.

Как в съвременната пазарна среда арбитражният съд е полезен на бизнеса?

Проф. Йосифова: Арбитражният съд към БСК може да бъде полезен на бизнеса с предимства, които дава самото арбитражно производство, и с авторитетните арбитри, които решават споровете безпристрастно и обективно. Срокът за решаване на едно арбитражно дело може да е различен в зависимост от сложността на делото**, но не може да се съпостави като продължителност със сроковете в държавния съд, като се има предвид и възможността за обжалване на първоинстанционното решение или на второинстанционното решение. Арбитражното производство е едноинстанционно**. По тази причина то е по-евтино за страните, тъй като се дължи само една арбитражна такса, която с нарастване на имуществения интерес намалява. Не бива да се подценява като предимство и конфиденциалният характер на арбитражната процедура. Влязлото в сила арбитражно решение има същата юридическа сила както съдебното решение и може да бъде изпълнено по принудителен ред. Нещо повече – по отношение на арбитражните решения се прилага Нюйоркската конвенция за признаване и изпълнение на чуждестранни арбитражни решения, по която Република България е страна. Тя позволява изпълняемост на българско арбитражно решение в чужбина и на чуждестранно арбитражно решение в България. Това е предимство, което надхвърля националните граници на

съответната държава и не е присъщо на съдебните решения на държавния съд. За да се реши спорът от Арбитражния съд при БСК, е необходимо да се включат в договорите клаузи за арбитраж. Примерна клауза за арбитраж: *„Всички спорове по настоящия договор ще бъдат решавани от* Арбитражния съд при БСК.“ Ако страните са пропуснали да включат арбитражна клауза в договора, а е налице спор във връзка с неговото изпълнение, страните могат да подпишат допълнително споразумение със следния примерен текст: *„Всички спорове, породени във връзка с изпълнението на договора между страните, сключен на (дата) между (описват се страните), ще бъдат решавани от Арбитражния съд при Българската стопанска камара.“*

Предстои въвеждането на дигитален арбитраж – това звучи революционно, още повече в съдебното производство. Разкажете ни повече.

Проф. Йосифова: В последните години сме свидетели на ускорено внедряване на информационните технологии при извършването на различни професионални дейности. Дигиталните технологии показаха своите предимства, с които все повече свикваме и те стават част от нашето ежедневие. В унисон с тези тенденции дигитализацията в арбитражната дейност изглежда съвсем естествена, като имаме предвид гъвкавостта на процедурата, ефикасността на комуникацията и удобствата за страните. Дигитализацията обхваща както дейността на нашия арбитражния съд, така и самото арбитражно производство.

Проф. Димитров: Електронният арбитраж е може би най-съвременният начин за разрешаване на спорове. От една страна се поставя въпросът дали е налице правна възможност да се проведе арбитраж изцяло неприсъствено и да се постанови арбитражно решение. На този въпрос отговорът е категорично „да“. На първо място, както отбелязах, правото на страните е да изберат начина на провеждане на производството (процеса), включително да изберат той да се проведе по електронен път. На второ място, дори и да не са избрали електронната форма, отново използването ѝ в арбитража е напълно законосъобразно – още от 2001 г. е налице приравняването на електронната форма на писмената. В ЕС е налице и действащ Регламент (ЕС) 910/2014, който се прилага във всички страни-членки на ЕС и който създава необходимия инструментариум за провеждането на изцяло електронно арбитражно производство като на хартия – възможност за съставяне на електронни документи, подписване с електронен подпис, приравнен на саморъчния, сигурно връчване към арбитража и към страните, удостоверяване на време и т.н. На трето място, навлизането на възможността за упражняване на процесуални права в електронна форма се регулира дори в съдебните производства. Спецификите могат да се открият и в Закона за съдебната власт и в Гражданския процесуален кодекс. Няма никаква правна пречка достиженията на електронния съдебен процес да бъдат пренесени в частното арбитражно производство. **Електронният арбитраж ще донесе изключителна бързина и удобство в производството – подаване на електронно подписаната искова молба, електронната идентификация на страните, електронното сигурно връчване към арбитража и насрещната страна, представянето на доказателства по електронен път, провеждането на арбитражни**

заседания изцяло електронно, включително и чрез съвременни комуникационни средства, и постановяването на законосъобразно електронно арбитражно решение. Няма необходимост от лично присъствие, загуба на време, разходи за хартия и куриери и т.н. Съвременният бизнес очаква такова решение и вече са налице много добри доказани практики в други арбитражи. Например в Чехия такива производства се провеждат изцяло по електронен път от години. Разбира се, трябва да е налице съответна софтуерна платформа, която да осигурява необходимите функционалности за провеждането на електронен арбитраж. Такава се разработва понастоящем в БСК.

При какъв тип дела е най-приложим арбитраж? Споделете повече за арбитрите и възможността бизнесите да си избират арбитър.

Проф. Йосифова: Арбитражът се използва най-често за **решаване на търговски дела и то както вътрешни, така и международни.** Когато страните не са уговорили каква ще бъде процедурата, се прилага общият ред, предвиден в закона. Всяка страна избира по един арбитър, а двамата арбитри избират председател на решаващия състав. Страната избира арбитър, който е специалист в съответната област и на когото има доверие, че може да реши спора компетентно, обективно и безпристрастно. При това арбитри могат да бъдат както български, така и чуждестранни граждани – специалисти в съответната област. Тази гъвкавост позволява решаването на спора да се съобрази с особеностите на конкретното правоотношение. Налице е възможност, която няма аналог в държавното правораздаване, където се прилагат строги, дори рестриктивни правила, които не подлежат на договаряне между страните.

Проф. Димитров: Арбитражът е допустим при всякакви спорове с някои изключения – административни спорове, такива, свързани с авторски права, наказателни. За да е налице законосъобразно проведен арбитраж, на първо място страните могат да са уговорили това с нарочна клауза в договора между тях (т.нар. арбитражна клауза). Тя трябва да съдържа избора на арбитраж, ако е избран институционален такъв (например Арбитражния съд при БСК), какви процесуални правила ще се следват (при БСК такива има примерни, които страните могат да възприемат наготово), от колко арбитри ще се води производството, включително и възможността арбитражът да се проведе в електронна форма. Институционалният арбитраж при БСК съдържа списък с внимателно подбрани специалисти и поканени да изпълняват функцията на арбитри, ако бъдат избрани. Страните могат да изберат един арбитър да реши спора или панел от трима арбитри. Във втория случай всяка от страните може избира по един арбитър, а третият се определя от председателя на Арбитражния съд. Разбира се, страните винаги могат да изберат да се проведе арбитраж и пост фактум, при възникване на спора, независимо че не са договорили това предварително. Качеството на арбитражното производство и професионализмът при разрешаването му са от особено значение за доверието на субектите и предопределят избора им да възложат разрешаването на спора на него.

Разкажете ни за медиацията като начин на разрешаване на спорове.

Проф. Йосифова: Като модерен арбитражен съд ние предлагаме и медиаторски услуги и сме в процес на изграждане на онлайн платформа за медиация, която ще позволи бързо и лесно представяне на спора, страните по него и намирането на подходящ медиатор, който да подпомогне страните при решаването му. Тази платформа ще предлага услуги по електронна идентификация на страните и на медиаторите и онлайн комуникация. Медиацията може да се развива успоредно с други форми на решаване на споровете, без да е необходимо да се спира производството (например едновременно със съдебна или арбитражна процедура). Няма пречка в договорите, които сключват страните, да се предвиди последователно приложение на медиация и арбитраж, като първо се прибегне до процедура по медиация и ако тя не даде резултат – да се стигне до арбитраж. Медиацията помага на страните да си изяснят фактите, да ги обсъдят, дори да се дистанцират от спора и да го погледнат „отвън“, а всичко това им позволява по-лесно да се опитат да постигнат споразумение. Процедурата по медиация е свързана и със значително по-малки разходи в сравнение с държавния съд.

Проф. Димитров: Медиацията е друг начин за разрешаване на спорове, който за разлика от арбитража не е спорно производство. При него няма призоваване, няма постановяване на решения, няма задължителност на решението и т.н. Това по-скоро е способ за преодоляване на спорове и помиряване на страните. Когато страните са определили, че ще опитат да решат спора чрез медиация, те трябва да посочат своя медиатор, който чрез съвместни срещи и убеждения съдейства на страните да разберат и вникнат в проблемите на другата страна, така че чрез взаимни отстъпки да преодолеят спора. При успех страните подписват извънсъдебна спогодба, с която поемат определени права и задължения за надлежното изпълнение на задълженията по сключен между тях договор. Така те запазват добрите търговски отношения, което при спорните арбитражни производства трудно може да се постигне. В този смисъл медиатор може да бъде и лице без юридическо образование, но безспорно трябва да има необходимата подготовка и знания за подход към страните при провеждането на процедурата по медиация. БСК разполага със специализирана платформа за електронна медиация, която ще бъде достъпна за българския бизнес в скоро време. Тя ще позволява бързо разрешаване на спорове между страните изцяло по електронен път.

Как оценявате бизнес средата у нас днес от гледна точка на разрешаването на спорове?

Проф. Йосифова: Съдебните производства протичат продължително време, обвързани са с кратки преклузивни срокове, в които могат да се представят доказателства и да се правят доказателствени искания, възражения и т.н. Правото да се обжалва съдебното решение, въведено като възможност за защита на правата на недоволната от решението страна, допълнително удължава сроковете, в които съдебното решение може да влезе в сила, и когато то има изпълнителна сила – да се пристъпи към принудителното му изпълнение. Всички тези

недостатъци са известни на бизнеса и на фона на тези проблеми още по-ясно изпъкват предимствата на арбитражното производство и медиацията. Защото по този начин ще се постигне бързина при разрешаването на споровете, особено необходима в търговскоправната сфера.

Проф. Георги Димитров: Традиционно българският бизнес познава по-добре и използва по-често арбитража като метод за решаване на спорове предвид изложените по-горе предимства. Въпреки това по мое мнение не всички бизнес агенти познават добре тези предимства и роля на БСК като арбитражна институция е да популяризира тези знания пред българския бизнес. Медиацията никога не е била традиционен метод за решаване на спорове в България и поради това е рядко използвана. В някои държави, например Германия, САЩ, Канада и др., опитът за разрешаването на спор чрез медиация е естествен и желан метод, преди въобще да се отнесе спорът до арбитраж или съд. Такъв подход определено трябва да се популяризира и да стане широко използваем от българския бизнес. Едва при неуспешен опит за медиация да се стига до арбитражно производство или съдебно такова.